

Peyami Safa Öykücülüğüne Tematik Bir Yaklaşım

Abdullah HARMANCI*

ÖZ

Daha çok romancılığı ile tanınan Peyami Safa, öykü türünde de çok sayıda eser vermiştir. Peyami Safa'nın edebiyat dünyasınca adının duyulmasının gazetelerde yayımladığı öyküleriyle olduğu hatırlanırsa, yazarın öykücülüğünün onun edebi portresini daha iyi anlamamızı sağlayacak nitelikte olduğu dikkat çeker. Yıllar sonra vereceği eserlerinin çekirdeğini oluşturan öyküleri, daha çok insanların şehvi arzularını ön plana alan aşk temasına yönelmiştir. Bunun dışında, ölüm, yoksulluk, hastalık, hırsızlık, savaş, ahlaki yozlaşma gibi temalarda da öyküler yazmıştır. Makalemizde; Peyami Safa'nın öykülerinde işlediği konular yazarın metinlerinden örnekler verilerek incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Öykü, Türk öykücülüğü, Peyami Safa.

ABSTRACT

A Thematic Approach to Peyami Safa's Narrative Method

Known for more than his novelist side, Peyami Safa produced many works in the short story form. If remembered that the fame of Peyami Safa in literary world is with the published writings for newspapers, it draws attention to that the author's short story has the quality to provide a better understanding of his literary portrait. The stories which make up the core of his works after years, mostly turned to the theme of love that take forth the carnal desires of people. Except for this, he has written stories about the themes of death, poverty, illness, theft, war and moral decay. In our article, the subjects that Peyami Safa dealt with in his stories will be examined with his samples of works.

Key Words: Story, Turk storytelling, Peyami Safa.

* Yrd. Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, KARAMAN.
e-posta: abduallah_harmanci@hotmail.com

Giriş

Romancılığı ve düşünürlüğü ile 20. asır edebiyatımızda ön plana çıkan Peyami Safa'nın öyküleri, yıllar sonra ortaya çıkacak ve Cumhuriyet dönemi edebiyatımızın temel taşlarını oluşturacak olan eserlerinin nüvesini, bir bakıma da müjdesini vermektedir. Peyami Safa'nın öykülerini bir araya getirdiği *Hikâyeler*'e yazdığı önsözde, Halil Açıkgoz, "Edebiyat tarihçileri, son asır fikrî, içtimaî ve edebî sahaların Peyami Safa gibi bir büyük ismi hakkında umumî hükümler verirken, onun hikâyeleri üzerinde her nedense durmazlar. Hâlbuki bir sanatkârın belli bir cephesini değerlendirmek, ancak o sahada yazdıklarının tamamını gözden geçirmekle mümkündür." demektedir.¹ Açıkgoz'un belirttiği gibi, gerek Peyami Safa'nın öykülerini yeterince incelemeden onun edebi kişiliğini bütün halinde kavrayamayacak oluşumuz, gerek öykülerin, yazarın eserlerinin erken dönemde bir habercisi olduğu gerçeği, gerekse onun öyküleri üzerine yeterince geniş çalışmaların yapılmamış olması, makalemizi hazırlama gerekçelerimizi oluşturmuştur.

Gerçekten de Peyami'den bahseden pek çok eser, öykülerinden ya hiç bahsetmemekte, ya da *Asrın Hikâyeleri* serlevhasıyla yayımlanan öykülerinin, yazarın yazı hayatının başlangıcını oluşturduğunu belirterek bu bahsi geçmektedir.² Peyami Safa'nın Cahit Sıtkı'nın kendisi için hazırladığı esere verdiği mülakatta bu öyküler için "günü gününe çırpıştırma karalamalardır."³ ifadesini kullanmış olması, tabiatıyla araştırmacılarımızı da etkilemiştir. Nitekim Cevdet Kudret, "Sayısı yüzü aşkın olan ve çoğu kadınla erkek arasındaki ilişkiler üzerine kurulmuş bulunan bu yazılar, birer 'magazin hikâyesi' niteliği göstermektedirler; üstlerinde durmayı gerektirir birer sanat eseri değeri taşıdıkları söylenemez; yazarın kendi deyişiyse, bu hikâyeler, 'günü gününe çırpıştırma karalamalardır.'"⁴ der.

Peyami Safa'nın öykülerinin yayın serüveni üzerinde burada ayrıntılı olarak durmayacağız: Beşir Ayvazoğlu'nun *Peyami*'sinde yazarın yazı ve yayın hayatı, ayrıca öykü yazarlığı serüveni anlatılmıştır.⁵ Pek çok yayında ise Peyami Safa'nın öykü kitaplarının listesi verilmiştir.⁶ Bu yayınlar arasında, Orhan

1 Safa, Peyami (1980), *Hikâyeler*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, s. 7.

2 Bu konuda çok fazla örnek olmakla birlikte İhsan Işık'ın kitabına bakılabilir: Işık, İhsan, (2007), *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Ankara, Elvan Yayınları, s. 3068.

3 Tarancı, Cahit Sıtkı (1940), *Peyami Safa: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, Semih Lütfi Kitabevi, s. 4.

4 Cevdet Kudret (1967), *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 2*, İstanbul, Bilgi Yayınevi, s. 326.

5 Ayvazoğlu, Beşir (1998), *Peyami*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, s. 63-71. Ayrıca bk. Göze, Ergun (1987), *Peyami Safa*, İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 10-11.

6 Bu yayınlar arasında örnek olarak henüz tefrika halinde bulunan şu sözlüğe bakılabilir: Leke-siz, Ömer, Su, Hüseyin (2007), "Öykücüler ve Öykü Kitapları Sözlüğü-20", *Hece Öykü*, S: 20, s. 170-171.

Okay'ın *Büyük Türk Klasikleri*'ne yazmış olduğu maddede, yazarın öykülerinin konuları üzerinde daha geniş olarak durulmaktadır:

"Bu hikâyelerden hemen tamamı magazin dergilerinde ve benzeri gazete sayfalarında yayınlanmış ve bu gibi yayınların okuyucusuna hitap edecek seviyede hafif konular üzerine kurulmuştur. Çoğu İstanbul'un çeşitli semtlerinde geçen olaylarda kadın-erkek ilişkileri, basit aşk, kıskançlık ve çapkınlık vakaları, arada dolandırıcılık, sahtekârlık, hırsızlık gibi biraz da zekâ oyunları tekrarlanır. Hepsi kolay yazılmış izlenimleri veren bu küçük hikâyeler Peyami Safa'yı bir tarafla kendisinin ve ailesinin ekonomik sıkıntılarını kalemle telafi edecek bir yazar haline getirirken, bir taraftan da zorlanmadan yazma alışkanlığını kazandırmıştır. (...) Bütün sathiliklerine rağmen Peyami Safa'nın hikâyelerinde, daha sonraki büyük romanlarının ilk belirtileri olarak şüphe, tereddüt, karşısındakinin çehresinden duygu ve düşünceleri yakalama, okuyucunun ilgisini sürekli uyanık tutabilecek gerilim ve nihayet basit de olsa ilk tahlil tecrübeleri gibi özellikler sayılabilir."⁷

Orhan Okay'ın bu cümleleri, bize, yukarıda belirttiğimiz gibi, Peyami Safa'nın öykülerine daha "yakından bakmamız" gerektiğini düşündürmektedir.⁸

Peyami Safa'nın 1914 - 1930 yılları arasında yayımladığı öyküleri⁹ işlenen konular bakımından tarandığında, yazarın öykülerinde, şehevi arzular üzerine kurulmuş aşktan evlilik içi sorunlara uzanan geniş bir yelpazede kadın-erkek ilişkilerine, çok farklı algılamalara izin verecek şekilde işlenmiş ölüm temasına, pek çok felaketin müsebbibi olarak görülen savaşa, daha çok savaşın bir sonucu olan yoksulluğa, ahlaki yozlaşmaya, hırsızlığa ve içinde deliliğin de bulunduğu çeşitli hastalıklara yer verdiği görülür. Makalemizde yazarın bu konulara hangi veçhelerden yaklaştığı, bu evrensel temalara ne

7 Okay, Orhan (2002), "Peyami Safa" maddesi, *Büyük Türk Klasikleri* C.13, İstanbul, Ötügen-Söğüt, s. 435.

8 Yazarın *Gençliğimiz*, *Süngüler Altında* ve *Aşk Oyunları* gibi uzun öykülerinin [İ.Ç., (2000), "Türk Öykü Yazarları ve Öykü Kitapları", *Hece*, S: 46-47, s. 412.] Halil Açıkgöz'ün bir araya getirdiği "küçük hikâyeler"den farklı olarak tematik anlamda ve temel alınan meseleler bağlamında romanlarına daha yakın olduğu görülür. Örneğin bu uzun öykülerde, romanlardaki Doğu-Batı meselesi tartışılmaya başlanmıştır. Nitekim Selim İleri, "*Gençliğimiz*"de, bugün çağdışı sayabileceğimiz düşüncelerin (yaşama biçimi açısından Batılılaşmanın yanlışlığı, Doğulu kalmadaki gizemli güzellikler) gerçekten usta bir anlatımla işlendiğini görüyoruz" diyerek uzun öykülerde işlenen meselelere değinir. Bu meseleler romanlarındakilerle paraleldir. [İleri, Selim, (1975), "Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri", *Türk Dili*, S: 286, s. 11.] Hâlbuki bizim incelemeye çalıştığımız "küçük hikâyeler"de yazarın henüz bu alana yeterince yer vermediği bir gerçektir. Bu gerçeği göz önünde bulundurarak, makalemizin sınırları içerisine sadece birkaç sayfalık uzunlukta olan öyküleri almaya karar verdik. Amacımız, yazarın sonraki eserlerinin nüvesi olma özelliği gösteren öykülerini, işlenen temalar bağlamında incelemek ve böylece öykülere "daha yakından" bakmaya çalışmaktır.

9 Safa, Peyami (1980), *Hikâyeler*, İstanbul, Ötügen Neşriyat, s. 7.

gibi özel anlamlar kazandırdığı soruları cevaplanmaya gayret edilirken, bu belirlemeler öykülerden örneklerle de desteklenmeye çalışılacaktır. Peyami Safa'nın öykülerinde işlediği konuları başlıklar halinde incelemeye çalışalım:

1. Kadın - Erkek İlişkileri

Peyami Safa öykülerinde kadın-erkek ilişkileri; cinsel arzuların tatminini amaçlayan teşebbüsler, bu cinselliğin öncesinde ya da sonrasında ortaya çıkan duygusallık, para kazanmak için bedenini satan kadınlar, eşlerin birbirine ihaneti, eşlerin birbirini kıskanmaları, evlilik içi problemler ve ahlaki yozlaşma gibi başlıklarda ortaya çıkar.

Kadın-erkek ilişkilerinin öykülerdeki en yaygın tezahür biçimi olan cinsellik, öykü kişilerinin belli klişeler içinde var olmaları sonucunu doğurur: Erkekler çapkın, kadınlar hafifmeşreptir. Her iki cins de büyük bir cinsel açlık içindedir. Ancak öykülerdeki bakış açısı büyük oranda erkeğin bakış açısıdır ve bu da kadınların bedenleri üzerinden bir cinsellik anlatımına sebep olacaktır. “Çingeneler Cazibelidirler” öyküsünde, Raif gezinti yaparken bir Çingene kızını çok beğenir ve onunla cinsel bir beraberlik hayal eder. Kızın bunu kabul etmemesi üzerine onunla “kaçmaya”, bir anlamda onun bütün sorumluluklarını üzerine almaya, bir nevi evlenmeye razı olur. Cinsel arzusunun Raif'i hiç de planlamadığı bir iş yapmaya, bir Çingene kızıyla birlikte yaşamaya itmesi manidardır.¹⁰ Bu öyküde olduğu gibi daha pek çok öyküde de, Peyami Safa'nın cinselliği kadın bedeninin betimlemesi üzerinden kurması dikkat çekicidir. Bir erkeğin cinsel arzularını okura başarıyla yansıtan bu beden betimlemelerinin, daha çok mesafeli bir erkek bakışının ürünü olduğunu bilmemiz gerekir. Daha çok sokakta, caddede yürüyen, ya da diğer insanlarla bir aradayken ister istemez erkeğin izlenme alanına giren bir kadının bedeninin şeklinin, elbiselerinin betimlenmesi, öyküdeki erkeksi bakış açısını yansıtmaya bakımdan oldukça başarılıdır: “Kadın, Karyola ve Mezar” başlıklı öyküde geçen “...beyaz ve parlak vücudunun bir mıknaş gibi beni kendine çektiğini hissediyordum.”¹¹ cümlesi buna örnektir. Ancak az da olsa “Üç dört defa ince etekliğinden fıskıran tombul kalçalarının bir lastik top gibi vücuduma temas ettiğini hissettim.”¹² gibi cümleler, öykülerdeki cinselliğin dokunma duygusuyla da okura yansıtıldığını gösterir. “Lastik Top” öyküsünde olduğu gibi, öykü kişilerinin cinsel istekleri bir şekilde doyuma ulaşmaz.¹³ Ancak tam tersine, cinsel arzularını gidermek üzere harekete geçen kişilerin, arzularını doyurdukları öyküler de anlatılır.

10 *Age.*, s. 29-32.

11 *Age.*, s. 34.

12 *Age.*, s. 35.

13 *Age.*, s. 36-39.

Yazarın cinsel arzuları zaman zaman yaşlı insanlar üzerinden anlattığı olur. “Bir Cuma Gecesi” öyküsü buna örnek teşkil eder. Şaban Efendi’nin kırk yılda bir hovardalık yapmaya kalkmasının ve başına gelen komik olayların anlatıldığı bu öyküde, yaşlanmanın insanın hayata dair arzularını her zaman bitirmediğinin örneklendiğini görürüz.¹⁴ Öte yandan “İlk Rüya” öyküsünde farklı bir oyun oynamak isteyen iki çocuğun sevişmeye başlamalarını anlatan öykü de, cinselliğin çocuklar üzerinden anlatılmasının örneğidir.¹⁵

Peyami Safa’nın kadın-erkek ilişkilerini anlattığı öyküleri, cinselliğin yanı sıra duygusal boyuta da yer verir. Ancak romantik bir bakışın hâkim olduğu bu aşkların yolu da bir şekilde cinsel arzularla kesişir. Duygusal boyutta başlayan aşk cinsel bir ilişkiye yönelir ya da cinsel arzulara yönelmiş bir aşk birdenbire ortaya çıkan ayrılığın da etkisiyle duygusallaşabilir. “Çirkin Aşk” öyküsünde keman çalan bir Çingeneye âşık olan bir kadın onunla ilk ve son kez cinsel ilişkiye girer.¹⁶ Ancak öykülerde daha çok bu durumun tersi olur. Bir kadınla cinsel ilişkiye giren erkekler, ansızın bu kadın tarafından terk edilirler ve bu da duygusal bir boyutu davet eder. “Çılgın Bir Gecedden Sonra” adlı öykü tam da böylesi bir olay örgüsünü örnekler. Çok yakışıklı bir subay olan Kadri’nin “...ruhunda bir tek kadın hayali, bir tek kadın mefkuresi vardı. Daima onu arıyor, onu bulmak istiyordu. İstiyordu ki yüksek âlemlere mensub, kibar, asil bir kadın, tıpkı romanlarda olduğu gibi, ona âşık olsun ve onu yanına alsın.”¹⁷ İsteği gerçek olan genç subay, kısa bir süre sonra hayallerini gerçekleştiren kadının kendisine sırt dönmesiyle yıkılacak ve intihar edecektir. “Tılsımlı Bir Kadın” öyküsünde de aynı durum söz konusudur. Öyküdeki erkek, esrarengiz özelliklere sahip bir kadına âşık olur ve onda istediği ilgiyi bulur. Bir süre sonra kadının asıl peşinde olduğu şeyin maceranın, gizemin kendisi olduğu ve kendisine ram olmayacağını anlar.¹⁸ “Aşksızlar”da ise, bu çizginin tersine, yaşlı bir erkeğin gençleri

14 *Age.*, s. 223-226.

15 *Age.*, s. 238-240.

16 *Age.*, s. 114-117.

17 *Age.*, s. 119.

18 *Age.*, s. 136-152. Bu öyküdeki esrarengiz özelliklerle çizilmiş kadın, Peyami Safa’nın bir yazısında ideal kadın olarak çizdiği özelliklere sahiptir. Peyami Safa, *Kadın Aşk Aile* adlı eserinde üç kadın tipinden söz eder. Bunlardan birincisi “...erkekleşmiş, mantıkçı ve konuşkan, içinin bütün gölgeleri süpürülmüş...” bir kadındır ve tabii ki yazara göre makbul değildir. İkincisi bunun tam zıddıdır. “...düşünmediği için akıldan, konuşmadığı için dışarıdan ışık almaz.” Yazara göre bu da makbul değildir. Yazarın ideal bulduğu üçüncü tip kadına gelince... “Onun ruhunda, aklın eşit ve sürekli aydınlığına bedel, sezis anlarının parlayıp sönen şimşek aydınlığı vardır. Sonra bu ruh, bir mehtap loşluğu içinde, şüphesizlere olduğu kadar belkilere de, hesaplara olduğu kadar hayallere de, muhakkaklara olduğu kadar ihtimallere de kayan bir esneklik ve yumuşaklıkla rüyasına dalar.” Bk. Safa, Peyami, (1999) *Kadın Aşk Aile*, İstanbul, Ötügen Neşriyat, s. 21-22.

âşık olamamakla suçlamasına şahit oluruz. Büyük oranda aşkı duygusal boyutuyla anlayan ve anlatan yaşlı adamın gençlere hitaben konuşması, duygusal aşkın öykülere nasıl yansıdığına çok tipik olmayan bir örneğidir.¹⁹ “Kör Aşk” ise bir romantik aşk öyküsüdür. Bu öyküde, genç kız, bir delikanlıya âşık olur ve delikanlı bunu bilmez. Genç kız kendisini için için yiyen aşkının acısından ölecektir.²⁰

Zaman zaman öykülerde, âşık olunan ya da ilk karşılaşmada ilişkiye girilen kadının hayat kadını olduğu ortaya çıkar. Bu sahnelerde erkeklerin yaşadıkları iç acıtıcı şok, içine düştükleri büyük üzüntü, bütün öyküleri saran derin sadakatsizliğin, güvenilmezliğin resmi gibidir. Öykülerdeki kadınlar, metres, fahişe, en basitinden hafif kadındırlar. Bedenini para karşılığında satan kadınların bu yönü, öykülerde genellikle ilk bakışta ortaya çıkmaz. “Gayet Müşkül Bir Vaziyet” öyküsünde karısının aslında bir hayat kadını olduğunu anlayan Vasif Bey, onunla ayrılır ama bu defa onunla parasıyla yatmaya devam eder. Ancak yazarın bu olayları dramatik haliyle değil de, karikatürize ederek anlatması öykülerin edebi değerini düşürürken okur üzerindeki etkisini de azaltır.²¹ Bedenini satan kadınlar, zaman zaman yoksulluğun kendilerini mecbur ettiği bir kaderi yaşarlarsa da, ruhlarındaki maceraperestliğin peşine takılıp gitmiş, tılsımlı, ilginç, şaşırtıcı, uslanmaz, zapt edilmez kadınlar da, öykülerdeki metres ya da fahişe olarak nitelenen kadınlar arasında yer alır. Fahişelik, toplumsal hayatın kadını kurban ettiği bir çirkin hal de olabilir, ruhlarını yatıştırıramayan esrarengiz kadınların bir tercihi de. Her halükarda kadınların ele avuca sığmaz, hoppa, namus yoksunu, güvenilmez çizgilerle çizildiğine tanık oluruz.

Evli kişilerin birbirlerini aldatmaları, öykülerdeki kadın - erkek ilişkilerinin rengini belirleyen önemli bir motiftir. Öykülerde erkeklerin de kadınların da kendilerine güvenilmez, namus yoksunu varlıklar olarak çizilmiş olduğunu belirtmiştik. Burada ilginç olan, öykülerdeki aldatma temasının tamamına yakınının erkeklerin aleyhine olarak yapılandırılmış olmasıdır. Bir başka deyişle aldatanlar kadınlardır. “Çürük” öyküsünde erkek yaşlıdır ve genç eşinin kendisini aldatacağını adı gibi bilir. Bu sebeple çok büyük tehditler savurur. Kadının gözünü korkutur. Buna rağmen, eşinin kendisini aldatmasına engel olamayan erkek, eşinin bedenindeki bir çürükten hareket ederek onun ihanetini ortaya çıkartır. “Karın Ağrısı” öyküsünde sevgilisinin kendisini aldattığını öğrenen Hulusi, üstelik onun bir fahişe olduğunu

19 Safa, Peyami (1980), *Hikâyeler*, İstanbul, Ötügen Neşriyat, s. 319-323.

20 *Age.*, s. 65-69.

21 *Age.*, s. 233-235.

da anlayacak ve büyük bir ye'se düşecektir.²² "Söz Aramızda" öyküsünde çok cimri kocasına bir şey aldırılmayan kadın, sonunda bedenini satarak istediklerini almayı başarır. Burada da aldatma gibi trajik bir şekilde anlatılabilecek bir olayın karikatürize edilerek verildiğini görürüz.²³ "Hüsnü Bey'in Köpeği" öyküsünde ise Hüsnü Bey yedi defa aldatılmıştır ve sekizinci defa da aldatılmayı göze alarak yeniden evlenir. Yeniden aldatılacaktır.²⁴

Kıskançlık da öykülerdeki kadın-erkek ilişkilerinin motiflerinden biridir. Peyami Safa'nın öykülerinde "aile", hemen yıkılmak üzere kurulmuş derme çatma bir yapıyı andırır. Bu sebeple de evlilik sorunları olarak düşünebileceğimiz konuların fazlaca yer almadığını söyleyebiliriz. Belki kıskançlık da bu evlilik sorunları bağlamında düşünülebilir. "Çürük Dış" öyküsünde, çürük dış saplantısı olan bir kadının sırf bu sebeple eşini boşaması anlatılır. Sonradan beğeneceği bir erkeğin de aynı soruna sahip olduğunu gören kadın, bu defa çareyi bu adamı dışıya götürmekte bulacaktır.²⁵ Öykülerde böylesi saplantılı kişilere sıkça rastlanır. "Söz Aramızda" öyküsünde evliliğin asıl problemi kocanın çok cimri olmasıdır. Burada da cimrilik özelliğinin abartılması, kocanın tipleştirilmesi söz konusudur. "Elli Yaşında Bir Adam" öyküsünde, çevresinde pısrıklığıyla tanınan Rahmi Bey, başka bir kadına âşık olur ve eşi büyük kıskançlık krizleri geçirir.²⁶ Öykülerde aile kurumuna pek rastlanmadığı gibi, var olan aile kurumlarının da sıkça çatırdadıkları olur. "Papatyalar" öyküsü, Peyami Safa öykülerinin genel atmosferinin hilafına, aile kurumunun adeta kutsandığı bir öyküdür. Bir başka deyişle bu öyküde yazar, olanı resmetmekten öte, kendi düşüncelerini açıklamak gereği duymuş ve Hayri Bey'i kendisine sözcü seçmiştir. Hayri Bey, ilerde evlenip de eşinden usanırsa diye korkular yaşayan bir gence kendi hayatından örnekler vererek nasihat eder. Evlilik kutsanır. Yazarın öykülerde çok az ortaya çıkan ahlakçı tavrı burada iyice belirgindir.²⁷

Peyami Safa'nın öykülerinde ahlaki yozlaşmanın en çok kadın-erkek ilişkileri başlığı altında belirginleştiği söylenebilir. Kadın-erkek ilişkilerinin ahlaki anlamda tam olarak dibe vurduğu bu metinlerde, "topyekûn bir ahlak ve maneviyat buhranı... mukaddeslerden kopan insanlar... aile bağlarının

22 *Age.*, s. 126-131.

23 *Age.*, s. 256-258.

24 *Age.*, s. 381.383.

25 *Age.*, s. 267-269.

26 *Age.*, s. 393-398.

27 *Age.*, s. 72-76.

sarsılması... bütün dehşetiyle hikayelere aksetmiştir.”²⁸ Gene de yazarın bu ahlaksızlaşmayı her zaman bir dehşet atmosferi içinde değil, yukarda belirttiğimiz gibi, karikatürize ederek verdiğini unutmamamız gerekir. Halil Açıköz’ün belirttiği gibi, öykülerde “Peyami Safa’nın dikkati, cemiyeti sarsan medeniyet krizinin üzerinde durur. Fakat, Peyami Safa’nın bütün bu eserlerinde bir mukayese unsuru olmak bakımından iyi, doğru, hakiki açıkça gösterilmez. Okuyucu çıplak gerçeklerle yüz yüze getirilir...”²⁹

2. Ölüm

Peyami Safa’nın öykülerinde ölüm de büyük oranda aşkın bir sonucu, bir türevi gibidir. İntiharlar, cinayetler genellikle terk edilen, aldatılan, kıskanan âşıkların acılarını dışa vurmaya ya da acılarından kurtulmak için başvurdukları yollardandır. Ölüm bir bakıma kaçınılmazlaşır. Aşk acısı ya da ihanet acısı ister istemez kişiyi kendini ya da bir başkasını öldürmeye iter. “Kör Aşk” öyküsünde bir delikanlıya tutulan kız aşkıdan ölür. Bunu bilen annesi de hem o delikanlıyı hem de kendisini öldürür. Dolayısıyla “Kör Aşk” bütün yönleriyle aşkın acıtıcı yönlerini sergiler. Azeri Mirza da uğruna bütün servetinden vazgeçtiği kadının metres olduğunu anlar ve intihar eder.³⁰

“Emine Teyze” öyküsünde bu defa ölümü var eden sebep, iki yoksul varisin bir türlü ölmeyen zengin teyzelerini öldürmek için harekete geçmelerini anlatır. Ancak teyzesini öldürmeye çalışan yeğen, kendisi ölecektir. Oldukça ahlakçı bir kurguya sahip olan öyküde, Peyami Safa’nın tezli kurgulardan hoşlandığını da anlamak mümkündür.³¹ “Hınç” öyküsünde eşi ve çocuğunu şehit eden Yunan askerini gören Anadolu kadını bu duruma tahammül edemez ve Yunan askerini öldürür. Burada ölümün, ölümlerin altında savaş yer alır. Öyküde yaşlı Türk kadını bir kahraman edasıyla çizilmiştir.³² “Bayram Hediyesi” öyküsü de savaşta babasını yitirmiş bir yoksul çocuğun

28 *Age.*, s. 9.

29 Aynı yer. Bunun istisnası olarak yazarın bir öyküsüne “Acı Şeyler... Fakat Doğru” başlığını koyması örnek gösterilebilir. Zira öyküde erkeklerle ilişkiye giren ve frengi olan bir kızın durumu anlatılır. Öykünün başlığı yazarın tarafsızlığını koruyamadığını, nadiren de olsa düşüncelerini doğrudan ifade ettiğini gösterir. Ayrıca Açıköz’ün yukarıdaki ifadeleri arasında geçen, Peyami Safa’nın dikkatinin “cemiyeti sarsan medeniyet krizinin üzerinde” durduğu belirlenmesi doğru olmakla birlikte, “medeniyet krizine” yapılan bu vurgunun dolaylı bir vurgu olduğunu mutlaka söylemeliyiz. Zira daha sonra yazacağı uzun öykülerde ve romanlardaki gibi bilinç düzeyine yükselmiş, bir “mesele” halini almış Doğu - Batı tartışmasının yazarın “küçük hikâye”lerinde söz konusu olmadığı bir gerçektir.

30 *Age.*, s. 65-69.

31 *Age.*, s. 157-160.

32 *Age.*, s. 160-166.

dramını anlatırken, ölümün altında yatan etkenin savaş olduğu bellidir.³³ “Düşündüm: Babalarını, kocalarını, kardeşlerini, oğullarını kaybedenler... siz ne kadar çoksunuz. Senelerden beri neler çekiyor, nelere katlanıyorsunuz. Yaş dökmekten göz bebekleriniz nasıl eriyor...” cümlelerinin savaşın sebep olduğu ölüm acısını anlattığı “Çakıllar” öyküsünde de ölüm savaşın bir mahsulüdür.³⁴

“Tedavi”, ucube çocuğunu öldüren ve bunun vicdan azabını çeken bir annenin trajedisini nefis bir biçimde anlatır. Vicdan azabı çeken anne, “Gözlerimi yumunca onu görüyorum: kulaklarına kadar yırtık, sırtkan, mosmor ağzı, solucana benzeyen kaşları şişkin, cılk, akıntılı gözleri karşıma dikiliyor; çirkin, kudurmuş viyaklaması kulağıma geliyor.” diyerek acısını anlatmaya çabalarken, doktor, böyle bir acıyı hafifletemeyeceğini söyleyerek kadına kapıyı gösterir.³⁵ Ölümün, cinayetin oldukça trajik bir biçimde işlendiği bu öykü, Peyami Safa’nın yeri geldiğinde çok etkili öyküler de yazabildiğinin göstergesidir.

Ancak öykülerin içinde, ölüm konusuna metafizik bir derinlikle yaklaşan asıl metin “Sağken Ölüm” adını taşır. İnsanın faniliği karşısında duyduğu çaresizlik hissi öyküde derinlemesine işlenmiştir ve bu derinlik Peyami Safa öykücülüğü için çok alışıldık bir durum değildir. Burada, yazarın ne zaman öykücülüğünün tipik özelliklerini terk edip, istisna diyebileceğimiz bir yaklaşım dense, yazmayı çok sevdiği konular yerine daha derinlikli alanlara yönelse, edebilik seviyesini yakaladığını, başarılı öyküler yazdığını söylememiz mümkündür. “Sağken Ölüm”de ölümün varoluşsal boyutunun sorgulandığı görülecektir. Anlatıcının arkadaşım dediği şairane ruhlu kişi, ölüm duygusuna karşı verdiği mücadeleyi anlatmakta, zaman zaman kendisini mecalsiz bırakan bu gerçekten nasıl kurtulacağını yollarını aramaktadır. Bunun bir çaresinin de sanat olabileceğini düşünür ve sanatın da bu konuda yetersiz kaldığını fark eder. “Sanatkârların çoğu da her şeyin geçtiğini, insanları ve eşyayı ezeli bir faninin yakaladığını, mütemediyen değişen bu kâinata hiçbir şeyin durmadığını hissetmişlerdir.” der.³⁶ Ölümün insan ruhu üzerinde bıraktığı yokluk acısını vermesi bakımından “Sağken Ölüm” derinlikli bir öyküdür.³⁷

33 *Age.*, s. 170-173.

34 *Age.*, s. 336.

35 *Age.*, s. 295.

36 *Age.*, s.181.

37 Peyami Safa’nın ölümle ilgili düşüncelerine işaret etmesi bakımından Vecdi Bürün’ün anılarına bakılabilir. “Peyami Safa ve Ölüm Düşüncesi” başlıklı yazısında, Vecdi Bürün, yazarın, ölü-

Görüldüğü gibi Peyami Safa'nın öykülerinde işlediği ölüm temasının, daha çok aşk izleğinin gölgesinde şekillenmiş olduğunu söyleyebiliriz. Savaşın da ölümün saikları arasında yer aldığını görürüz.

3. Savaş

Öykülerde savaş daima olumsuz bir unsurdur. En başta yoksulluğa sebep olur. Bu yoksulluk, insanı her şeye mecbur eden, kişinin her türlü alçaklığı sindirmesine sebep olan çirkin bir sefalet tablosu içinde belirir. "Birçokları Gibi..." öyküsünde, açlığın mecbur ettiği şartlarda fahişelik yapan bir kadın anlatılır. Bütün trajikliği içinde verilen bu açlık hali, insanın namusunu yitirmesini göze alabileceği boyutlara yükselir. Kadın "Harp çıktı, dayımı asker yazıcısı olarak Arabistan tarafına yolladılar. (...) ...önümüzde maişet uçurumu açıldı. Karın doyurmak lazımdı. Babam çalışamazdı. (...) Harbin ilk iki senesinde sattığımız evin parasıyla yaşadık. Fakat para bitti, muharebe bitmedi, pahalılık gittikçe şiddetlendi." şeklinde kendisini çirkin bir hayata iten sebepleri anlatırken, savaşın insanların hayatında nelere mal olduğunu da gözlerimizin önüne serer.³⁸ "Nafile Gayret" öyküsünde de annesini ölmekten kurtarmak için namusunu satan bir kadından bahsedilir.³⁹ "Ateş Böcekleri" öyküsünde ise yoksulluğun "düşürdüğü" bir hayat kadınının bir namuslu erkek tarafından "kapatılması" anlatılır. Bu kadın da savaşın kendisini namussuzluğa mecbur ettiği bir yoksulluğun içine düşmüştür.⁴⁰ "Anadolu'da Bir Gece" öyküsünde, daha çok küçük yaşta zorlu hayat şartlarının olgunlaştırdığı yiğit bir Türk çocuğu portrelenir.⁴¹ Yukarıda bahsettiğimiz "Hınç" öyküsü ise savaşın bir kadının bir genci öldürmesini göze alabileceği gayri insani sahnelere sebebiyet veren bir kötülük olarak görüldüğünün işaretidir. Ancak burada savaş esirlerinin göz önünde olmaları, diğer öykülerden farklı olarak daha canlı bir savaş öyküsünü ortaya çıkarmış gibidir. Zira diğer öykülerde savaşın sonuçları üzerinde durulurken, burada henüz Yunanlı esirler mahkeme edilmek üzere bekletilmektedir.⁴² "Gazi" öyküsü de savaşın kendisine büyük zararlar verdiği bir kahramanın acıklı durumunu gözler önüne serer. Bu öyküde öykü kişisi gazi üzerinden bir toplumsal eleştiri de yapılmaktadır. "Cephede şarapneller patlarken burada şampanya şişelerinin nasıl patladığını çok iyi öğrendim. Göğsünün

mün çaresi olarak *Kuran*'ı gösterdiğini belirtmiştir. Bk. Bürün, Vecdi, (1978), *Peyami Safa ile 25 Yıl*, İstanbul, Yağmur Yayınevi, s. 180-185.

38 Safa, Peyami (1980), *Hikâyeler*, İstanbul, Ötügen Neşriyat, s. 51-54.

39 *Age.*, s. 166-170.

40 *Age.*, s. 283-291.

41 *Age.*, s. 328-333.

42 *Age.*, s. 160-166.

üstüne allı yeşilli bir kordela, bir de gazi ünvanı, işte hepsi bu, süs için bir sürü muavenet cemiyetleri, komisyonlar filanlar..."⁴³

Burada dikkatimizi çeken, savaşın bir şekilde konu olduğu öykülerde, Peyami Safa'nın "toplumsal"a açılmayı başardığı ve öykülerinin estetiğini yükselttiği gerçeğidir. Yoksulluğun, ahlaksızlığın müsebbibi olarak savaş gösterilir. Öykülerin hem yazılış hem de kurmaca zamanlarının büyük oranda mütarekeye denk gelmesi, savaşın hem doğrudan hem de dolaylı olarak öykülere konu olmasını, öykülere fon teşkil etmesini sağlamıştır. 1910 - 1923 arasının tarihimizin en zor seneleri olduğu hatırlanırsa, bu zorlukların doğrudan ya da dolaylı olarak öykülere tesir ettiği açıktır.

4. Yoksulluk

Peyami Safa'nın çok küçük yaşlardan itibaren yaşadığı talihsizliklerin hayatı üzerinde büyük tesirleri olmuştur. Babasının ölümü, kardeşinin ölümü, annesiyle birlikte yaşadıkları yoksulluklar ve yoksunluklar yazarın hayatını da, sanatını da etkilemiştir. Mehmet Tekin, bu sorunları kast ederek, "Peyami Safa söz konusu 'facia atmosferinin' içinde kendini idrak etmeye başlarken, hayatın yeni cilveleriyle karşı karşıya kalır: Bunlardan biri yoksulluk diğeri ise hastalıktır."⁴⁴ der. Nitekim Peyami Safa'nın öykülerindeki önemli izleklerden biri de yoksulluktur ve yazar yoksulluğu savaşla ilişkilendirir. Bir başka deyişle, öykülerde yoksulluğun başat sebebi savaştır. Doğal sonucu ise sefalet ve ahlak yitimidir. "Bir Çokları Gibi..." ve "Nafile Gayret" öykülerinde, yoksulluğun acımasız sonucu olarak kadınlar namuslarını yitirirler. Açlıktan ölmek ya da hastalıktan ölmekle namusunu satmak arasında kalan kadınların, ikinci seçeneği tercih ettikleri görülür.

Ancak savaşın ve yoksulluğun onursuzlaştırmadığı insanlardan da bahsedilir. "Bayram Hediyesi" öyküsü, yoksulluğun masum bir çocuk üzerinden anlatıldığı, temelinde yine savaşın yer aldığı bir öyküdür. Okuyucuda acıma hissi uyandırılır. Babası savaşta ölen annesi kötürüm olan Ali, ayakkabı boyayarak annesine bayram hediyesi almak isterken bir polis tarafından bütün malzemeleri yok edilir. Peyami Safa bu gibi öykülerde okuru etkilemeyi başarır. "Anadolu'da Bir Gece" öyküsünde de, daha çok kahramanlığı ön plana almış olsa da, yoksul bir Anadolu çocuğunun, anlatıcı tarafından gücü kuvveti küçümsenince "Efendi! Sen ne diyon Allah aşkına? Ben Bursalıyım, Bursa'da doğdum, Bursa'da büyüdüm, Yunan girdiği zaman on iki yaşımda idim, tarlada çalışıyordum..."⁴⁵ şeklinde haykırarak

43 *Age.*, s. 343.

44 Tekin, Mehmet (1999), *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, s. 14.

45 Safa, Peyami (1980), *Hikâyeler*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, s. 331.

kendini savunması oldukça etkileyicidir. Savaştan dolayı yoksul kalmış, yoksulluktan dolayı da bedenini satmış kadınlara karşılık, bütün zorluklara rağmen onuruyla yaşayan Anadolu insanı bütün çarpıcılığıyla verilir. Burada yoksulluğun onursuzlaştırmadığı namuslu insanlar örneklenir. Yoksulluk da tıpkı savaş gibi Peyami Safa'nın öykülerinin estetik değerini yükselten temalar arasında yer alır.

5. Hırsızlık

Peyami Safa'nın bilinen değilse bile elimizde olan ilk eseri kabul edilen⁴⁶ *Bir Mekteplinin Hatıratı* adlı öykü kitabı tek bir öyküden oluşur. Uzun öykü olarak bile değerlendiremeyeceğimiz bir kısalıktır. Bu öyküde, ileride Cingöz Recai serisini yazacak bir yazarın belirtilerini bulmak hiç zor değildir. "Hikâyede, yatılı bir okulda, Fatin adlı zeki, güçlü ve yakışıklı bir öğrencinin, kendine 'Karanlıklar Kralı' adını veren bir başka öğrencinin kurduğu hırsızlık çetesini nasıl ortaya çıkardığı anlatılmaktadır."⁴⁷ Toplumsal karşılığı olan ve her toplumun kanayan yarası kabul edilen "hırsızlık sorunu"nu işlemekten ziyade, Peyami Safa'nın asıl maksadının çok sevdiğini anladığımız polisiye romanları yazmak olduğu düşünülebilir. Yani yazarın hırsızlık meselesine daha çok bir polisiye olay, heyecan verici bir macera öyküsü olarak baktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Yazarın "Romatizmalı Kol" öyküsünde de hırsızla ev sahibi arasında geçen diyaloglar, okuru heyecanlandırmak ve şaşırtmak amacını güder.⁴⁸ Öykülerde "yankesici", "dubaracı" olarak düşünülebilecek tiplerin, insanların boş anlardan yararlanarak masum kişileri soymaları örneklenir. "Doğru Hikâye" öyküsünde, kendini gazi olarak gösterip insanları dolandıran bir tip işlenir ki, ancak böyle bir hırsızlığın toplumsal yaralarımıza uzanan bir özelliği olduğunu düşünmek mümkündür.⁴⁹

Kısacası Peyami Safa'nın öykülerinde hırsızlık, toplumsal bir problemden ziyade polisiye heyecanlar içeren bir temadır. Bu öyküler, yıllar sonra doğacak olan Server Bedii'nin müjdecisidir.

6. Hastalık

Beşir Ayvazoğlu'nun şu satırları, Peyami Safa'nın öykülerindeki hastalık temasının neden bu kadar yoğun bir şekilde işlendiğini anlamamızı kolaylaştırır:

46 Ayvazoğlu, Beşir (1998), *Peyami*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, s. 63-71. Ayrıca bk. Göze, Ergun, (1987), *Peyami Safa*, İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 10-11.

47 Ayvazoğlu, Beşir (1998), *Peyami*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, s. 64.

48 Safa, Peyami (1980), *Hikâyeler*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, s. 221-223.

49 *Age.*, 389-393.

“Peyami’nin doktor olmaktan ne zaman vazgeçtiğini bilmiyoruz; ancak 1908 yılında başlayan bir hastalık yüzünden kendini birden doktorların, hastabakıcılarının, ilaç kokularının, psikoloji ve tıp kitaplarının ortasında bulur. Henüz dokuz yaşındadır; sağ kolunda başlayan ve onu on yedi yaşına kadar acılar ve psikolojik buhranlar içinde kıvrandıran bir mafsal iltihabı başlamıştır.”⁵⁰

Peyami Safa’nın çocukluğunun ve gençliğinin üzerine damgasını vuran bu hastalığın bir şekilde çeşitli eserlerinde de yansıdığını biliyoruz. Nitekim Ahmet Oktay, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı* adlı eserinde, Peyami Safa’nın eserlerinde işlediği temalardan birinin de hastalık olduğunu söyler: “Peyami Safa’nın romanlarında frengi, verem, ruhsal bozukluk gibi hastalık imgeleri, aslında toplumsal yozlaşmanın manevi düzeydeki simgelerini oluşturmaktadır.”⁵¹ Ayrıca Peyami Safa, kendisine bu konuda yöneltilen bir soruya, “Romanın mevzuu insandır. Ben onun ruhunu olduğu kadar vücudunu da tanımak zorunda idim. İnsan ruhu buhran anlarında kendini bize daha çok verdiği gibi insan vücudu da hastalıklarda sınırlarını bize sezdirir.”⁵² diyerek hastalık konusundaki hassasiyetine açıklık getirmektedir.

Yazarın öykülerindeki hastalık temasının da Oktay’ın bu belirlemeleri doğrultusunda ortaya koyulmuş olduğunu söyleyebiliriz. En başta “Acı Şeyler... Fakat Doğru” öyküsünde evli olmadığı halde pek çok erkekle ilişkiye giren bir genç kadının firengi hastalığına yakalanması ve bu durumu ailesinin öğrenmesi hikâye edilir. Firengi, toplumsal yozlaşmanın tipik bir simgesidir. “Nasıl Tecennün Ettiler?” öyküsünde delilik gerçek bir hastalık olarak işlenir. Bir gazeteci delirmiş fakat iyi olmuştur. Delilikle ilgili deneyimlerini arkadaşlarına aktarır.⁵³ Psikolojik bozukluklar da Peyami Safa’nın öykülerinde sıkça karşımıza çıkan bir hastalık türüdür. “Evhamlı Bir Yolcu” öyküsünde, gerçek anlamıyla bir “vehham”ın karşımızda olduğu duygusuna kapılırız. Vehimli kişi çok başarılı çizilmiştir. Ancak sonradan numara yaptığı ve hırsız olduğu ortaya çıkar.⁵⁴ “Davul” öyküsünde çok şişman olan Fahri Bey bu sebeple evlenmekte zorlanır. Şişmanlıktan kurtulur fakat bu defa çok çirkinleşmiştir. Hastalığının sonucunu sevgiden ve kadınların şefkatinden mahrum kalarak öder.⁵⁵

50 Ayvazoğlu, Beşir (1998), *Peyami*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, s. 44.

51 Oktay, Ahmet (1993), *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 1229.

52 Tekin, Mehmet (2003), *Peyami Safa ile Söyleşiler*, Konya, Çizgi Kitabevi, s. 65.

53 Safa, Peyami (1980), *Hikâyeler*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, s. 213-216.

54 *Age.*, s. 228-230.

55 *Age.*, s.383-385.

Öykülerde hastalıkların da diğer temalardan bağımsız olmadıkları görülür. Ahmet Oktay'ın dediği gibi, hastalıkları, öykülerdeki toplumsal yozlaşma temasının bir simgesi olarak düşünmek doğru olacaktır.

7. Diğer Öyküler

Peyami Safa'nın bütün bu başlıklar altında incelenemeyecek öyküleri de bulunmaktadır. Bunlardan biri olan "Pasaklı Gülsüm" öyküsünde, öykü kişisi, "Pasaklı Gülsüm Kasımpaşa'da doğdu. O ıssız yollarda biten serseri bir ot gibi, Kasımpaşa'nın kuytu bir mahallesinde dünyaya geldi. Babasızdı ve anası da Gülsüm'ü doğurur doğurmaz öldü. Merhametli bir binbaşı onu evine aldı, ismini de Gülsüm koydu."⁵⁶ cümleleriyle tanıtılır. Gülsüm binbaşidan kendisine kalan yüklü mirası hoppa bir arkadaşının tavsiyelerine uyduğu için yer bitirir. O da annesi gibi gayrimeşru bir çocuk doğurduktan sonra ölecektir. Annesinin kaderini neredeyse bütününüyle yaşayan Gülsüm, Peyami Safa'nın öykülerinde ortaya koyduğu yerli bir kişiliktir.

"İlk Çarşaf"ta, çocukluktan ilk gençliğe adım atan ve örtünen bir genç kızın bu değişimin iç dünyasında yarattığı sarsıntılar büyük bir başarıyla verilir. Peyami Safa'nın örneğin *Gençliğimiz*⁵⁷ adlı uzun öyküsünde bir genç kız ruhunu yansıtmada anlamında çok büyük bir başarı göstereceği hatırlanırsa, "İlk Çarşaf"taki Zerrin'in hikâyesi bu başarının ilk adımlarını oluşturur. "Buna çok şaşıtı. İlk çarşafı giydiği saniyeye kadar kendini hep çocuk biliyor, büyümeğe daha vakit var sanıyor, böyle, bir dakika içinde çocukluktan ayrılabilişine akıl erdiremiyordu..."⁵⁸

"Maaş Cüzdanı" öyküsünde Hayati Bey, gariban, pejmürde, karısından korkan ve herkesin eğlencesi olan bir tiptir. Evde unuttuğu maaş cüzdanını kaybetti zannederek yaşadığı panik ve bu panik havası içinde başına gelenler öyküde etkili bir biçimde verilir.⁵⁹

"Meçhul Kahraman" öyküsü gerek milli, gerekse metafizik açılımları olan ilginç bir öyküdür. Peyami Safa'nın seneler sonra ortaya çıkacak olan parapsikolojik ya da metafizik bağlamda düşünülebilecek eserlerinin bir müjdecisi gibidir. "Bir rüya gördüm. Yeşil, yemyeşil bir memlekette imişim. Yıldızları yeşil, güneşi yeşil, suları yeşil... kuytu, uzun, loş bir yolda yürüyordum. Etrafımda hep asır görmüş ağaçlar, biçimlerini tanımadığım, isimlerini bilmediğim yabancı otlar ve bir ninni söyler gibi ses veren garip,

56 *Age.*, s. 121-122.

57 Lekesiz, Ömer (1997), *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, C. 1, İstanbul, Kaknüs Yayınları, s.200-227.

58 Safa, Peyami (1980), *Hikâyeler*, İstanbul, Ötügen Neşriyat, s. 192.

59 *Age.*, s. 253-256.

munis, güzel, tatlı ve sevimli hayvanlar vardı.”⁶⁰ cümleleriyle başlayan öykü, bu mistik havada devam eder ve anlatıcımız bir türbedarla karşılaşır. Sonradan bu türbedarın meçhul kahramanın türbedarı olduğu ortaya çıkacaktır. Çevresinde gördüğü insanların ise Türkler olduğunu öğrenecektir.

“Terakkiye Hazırlık” öyküsü, Peyami Safa’nın, istediği zaman oldukça etkileyici mizah öyküleri yazabileceğini gösterir. Terfi etmek için olmadık teşebbüslerde bulunan saf yaratılışlı Haydar Efendi’nin söz ve hareketleri “mizah”ın dilini çok iyi bilen bir yazarı haber verir.⁶¹

“Sokakta Kalan Şair”, yoksullukla onursuzluk arasında kalan bir şairin ne pahasına olursa olsun onuruna sahip çıkışını gösterir. Şaire neyin teklif edildiğini bilmeyiz. Ancak onu büyük bir sefalet içinde görür ve bir kadın tarafından bu durumdan kurtulabilmesi için kendisine teklifler getirildiğini görürüz. Şair, özgürlüğünden taviz vermez.⁶²

Peyami Safa’nın yukarıda sıraladığımız temalar içinde yer almayan ve bu bakımdan istisnai kalan öykülerinin, onun öykücülük estetiğini yükseltecek nitelikte olması dikkat çekicidir. Bir bakıma, yazmayı sevdiği konuların dışına çıktığı zaman, yazarın daha özgün ve kalıcı metinler verebildiği görülmektedir. Bu, onun, klişelerden uzakta kaldığında kendi sanatkârlık cevherini ne kadar başarılı bir şekilde yansıtabildiğinin göstergesidir.

Sonuç

Peyami Safa’nın genç yaşta yayımladığı “küçük hikâyeleri”, onun ömür boyu vereceği eserlerinin ilk habercileri gibidir. Bir taraftan geçimini sağlamak amacıyla edindiği müstear adı Server Bedi’nin, diğer taraftan ölüm, aşk, savaş, ahlaki değerlerin kaybı, parapsikoloji gibi konulara yönelecek olan Peyami Safa’nın “nüve”sini bu öykülerde buluruz. Özellikle yukarıda başlıklardığımız öykülerin dışında kalan “diğer öyküler” başlığına sahip metinlerin, genellikle araştırmacılar tarafından yazarın öykülerine yöneltilen eleştirilerden uzakta oldukları görülür. Bir başka deyişle, gerek yazarla Cahit Sıtkı’nın yaptığı söyleşide yazarın bu öyküler için kullandığı “çırpırtırmalar” ifadesi, gerekse pek çok farklı araştırmacı tarafından öykülerin edebi açıdan çok değerli olmadığı, gazete için alelacele yazıldığı yönündeki değerlendirmeler genel anlamda doğru olmakla birlikte, özellikle yukarıda kısaca değindiğimiz “Pasaklı Gülsüm”, “İlk Çarşaf”, “Maaş Cüzdanı”, “Meçhul Kahraman”, “Terakkiye Hazırlık”, “Sokakta Kalan Şair” gibi öyküler, belirttiğimiz gibi yazarın öykülerindeki genel estetik çizginin üzerinde

60 *Age.*, s. 347.

61 *Age.*, s. 354-360.

62 *Age.*, s. 405-410.

olan eserlerdir. Bilhassa “Sokakta Kalan Şair”de, Peyami Safa’nın kendini, özgün, farklı temalara doğru zorladığını görürüz. Üstelik bu öykü, bir roman havasındadır ve gelecekte yazılacak romanlarının da habercisi gibidir. Dolayısıyla, yazarın öyküleri üzerine yapılacak yeni araştırmaların onun romancılığını daha iyi anlamamızı sağlayacağı muhakkaktır.

Kaynaklar

- Ayvazoğlu, Beşir (1998), *Peyami*, İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- Bürün, Vecdi (1978), *Peyami Safa ile 25 Yıl*, İstanbul, Yağmur Yayınevi, s. 180-185.
- Cevdet Kudret (1967), *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, C. 2, İstanbul, Bilgi Yayınevi.
- Göze, Ergun (1987), *Peyami Safa*, İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Işık, İhsan (2007), *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Ankara, Elvan Yayınları.
- İ.Ç., (2000) “Türk Öykü Yazarları ve Öykü Kitapları”, *Hece*, S: 46-47, s. 412.
- İleri, Selim (1975), “Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri”, *Türk Dili*, S: 286, s. 11.
- Lekesiz, Ömer (1997), *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, C. 1, İstanbul, Kaknüs Yayınları.
- Lekesiz, Ömer -Su, Hüseyin, (2007), “Öykücüler ve Öykü Kitapları Sözlüğü-20”, *Hece Öykü*, S: 20, s. 170-171.
- Okay, Orhan (2002), “Peyami Safa” Maddesi, *Büyük Türk Klasikleri*, C.13, İstanbul, Ötüken-Söğüt, s. 435.
- Oktay, Ahmet (1993), *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Safa, Peyami (1980), *Hikâyeler*, İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- Safa, Peyami (1999), *Kadın Aşk Aile*, İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- Tarancı, Cahit Sıtkı (1940), *Peyami Safa: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, Semih Lütfi Kitabevi.
- Tekin, Mehmet (2003), *Peyami Safa ile Söyleşiler*, Konya, Çizgi Kitabevi.
- Tekin, Mehmet (1999), *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, s. 14.